

Post-koronski šoli na pot

dr. Kristijan Musek Lešnik

Zakaj sem vesel, da se šola začne za vse šolarje, in zakaj v epidemiji ne vidim samo slabega, pač pa tudi priložnost?

Nekatere spremembe pridejo, se nam zgodijo in odidejo, ne da bi zaradi njih kakor koli spremenili naše življenje in naše rutine. Druge zarežejo v naš svet, ga stresejo do temeljev in nas prisilijo, da preprašamo stvari, ki so se nam še včeraj zdele samoumevne.

Samo eno leto nazaj smo v zadnjih dneh avgusta čakali 1. september, ki je bil natančno takšen kot zadnjih 50 in še nekaj let. Prvi šolski dan. Ne da bi kdor koli pomislil, da bi lahko bil kakor koli drugačen kot tak, kot smo ga poznali in si predstavljali, da mora biti. Pripravljali smo se nanj, se potili med nakupovanjem zadnjih manjkajočih potrebščin, se pripravljali na sprejem prvošolčkov, delali zadnje priprave.

Letošnji avgust smo se spraševali čisto druge reči: ali se bo šola sploh začela tako, kot si želimo; in kakšna bo.

Epidemija je tako globoko zarežala v naše življenje, da – upam si reči – vsaj nekaj časa šole ne bomo jemali tako samoumevno, kot smo jo še do pred kratkim.

In to se mi zdi, kakor koli se že sliši, dobra stvar. Ker še nikoli v zadnjih desetletjih ni toliko učiteljev, šolarjev in staršev razmišljalo o šoli na popolnoma drugačen način kot v prejšnjih avgustih. In ker nikoli v zadnjih desetletjih nismo bili vključeni v nekaj, kar bo v prihodnosti morda veljalo za pomembno prelomnico v našem pojmovanju šol.

Še ena stvar je namreč, ki se je močno spremenila v samo enem letu. Še pred enim letom so se debate o šoli vrtele okrog učnih načrtov, učbenikov, delovnih zvezkov, priprav ... Danes se pogovarjamo o tem, kako zelo pomembni so medčloveški odnosi, socializacija in vzgojna komponenta šole. V preteklih letih smo se tisti, ki smo se trudili opozarjati, da je šola – oziroma bi morala biti – veliko več kot posredovalnica znanja in tekoči trak za polnjenje spomina, velikokrat počutili kot osamljeni jezdec, ki tulijo proti vetru. Ko smo govorili o tem, kako pomembne so nekatere druge življenjske veščine, ki se v veliki meri krepijo in razvijajo (ali pa ne) v šoli – odgovornost, predanost, socialne veščine, empatija in altruizem, pozitiven odnos do sveta, kritič-

no razmišljanje, optimizem, reševanje frustracij in konfliktov, pogum, resnicoljubnost in še marsikatero druge –, smo se velikokrat počutili kot Don Kihot pred mlini na veter. Potem je prišla epidemija in toliko govora o pomenu odnosov v pedagoških strokah kot v zadnjih mesecih še nisem opazil nikoli. In le želim si lahko, da bi ti vidiki šole še naprej ostajali enakovredno v ospredju.

Epidemija je v šole dobesedno zarežala kot tsunami. Po tsunamijah se zgodi dvoje: ali ljudje zgradijo porušeno nazaj ali pa na temeljih porušenega zgradijo nekaj novega, še boljšega in bolj odpornega na morebitne prihodnje tsunamije. Približno takšno priložnost imamo danes v šolah.

Epidemija nam je dala priložnost za premislek o nekaterih pomembnih premikih, ki bi jih bilo dobro premisliti v našem pojmovanju šole, če želimo, da bo šola primerno opremljala otroke in mlade z veščinami za življenje v 21. stoletju. Za premik od stvari k ljudem; od pojmovanja, da se šola vrti okrog papirjev, pravilnikov in učnih načrtov, proti razumevanju, da mora biti v njenem središču človek, učenec in učitelj. Za premik od memoriranja proti kritičnemu vrednotenju podatkov, ker današnji otroci ne bodo imeli težav z dostopom do informacij, pač pa bo o njihovi uspešnosti odločalo, kako se bodo znali znajti med njimi in ločevati zrnje od plev, verodostojne podatke pa od lažnih novic, neumnosti in teorij zarote. Za premik od zgolj analitične inteligentnosti tudi proti ustvarjalni in praktični inteligentnosti, ker bodo inovativnost, ustvarjalnost in praktične veščine pomembno odločale o odprtih in zaprtih vratih v življenju. Za premik od spodbujanja konvergentnega mišljenja proti lateralnemu mišljenju, premik od reprodukcije k produkciji znanja, ker je znanje, ki ga otrok soustvarja, popolnoma drugačno od tistega, ki mu ga predpripravljenega nalijemo v možgane. Za premik od »prijaznosti« proti naporu, ker bodo življenjski uspehi naših otrok v veliki meri odvisni od njihove zmožnosti rokovanja s frustracijami, volje in vztrajnosti. Za premik od zgolj vprašanja, kaj zna učitelj, tudi k vprašanju, kdo je učitelj, ker je hladnilniku popolnoma vseeno, kdo ga sestavi, otroku in mladostniku pa ne, kdo ga poučuje in s kakšno osebnostno in strokovno integriteto prihaja vsak dan v učilnico. Za premik od vključenosti v okove predpisov proti vračanju zdrave pameti v šole. In nenazadnje tudi za vrnitev k cenjenju znanja.

Če bi moral izpostaviti tri stvari, ki bi jih želel v post-koronarnih šolah videti več kot prej, bi verjetno omenil: kritično razmišljanje, zdravo pamet, potem pa odnose, odnose in še enkrat odnose.

Zakaj govorim o kritičnem razmišljanju in zdravi pameti?

Ker se vedno bolj sprašujem, kako hitro nas poplavlja informacij na spletu, ki jih ne zmoremo (ali se nam jih ne da) kritično sprocesirati, namesto v vsevede spreminja v informatizirane kretene.

Splet je izjemna in odlična stvar. Odpira vrata in prinaša do nas in do naših šolarjev in mladih stvari, podatke, ideje, misli z drugih koncev sveta, brez uredniških filtrov ali cenzure. A z resnim kavljem: na spletnih straneh in informacijah ni oznak, ali so verodostojne ali pa produkt blodnjavega kretenizma. Edini filtri, ki lahko pomagajo pri tem, so zdrava pamet, kritično razmišljanje in znanje. Ki lahko delujejo, dokler se s poplavo informacij soočamo z odprtim umom in razumevanjem lastnih omejitev. Tisti trenutek, ko se vržemo v požiranje spletne solate, preplavljeni s čustvi, stereotipi in predsodki, postanemo lahke tarče za privzemanje marsičesa, tudi popolnih kretenizmov.

V poplavi podatkov, kjer je v istem sodu do neprepoznavnosti premešano zrnje s plevelom in toksini – pri čemer so najbolj toksične vsebine velikokrat kamuflirane in predstavljane kot nekaj dobrega in zdravega –, ni čudno, da na družbenih omrežjih silovito narašča število tistih, ki vedo vse o vsem. Tako smo polni informacij in podatkov, da imamo

mnenje (in smo trdno prepričani vanj) o vsaki stvari, obenem pa tako nekritični, da velikokrat ne razumemo, kakšne bučke kupujemo (ali pa prodajamo naprej) in zlahka spregledamo, kako zelo malo pravzaprav vemo o rečeh, ki jih goltamo in širimo.

Bolj kot smo v poplavi velikokrat nasprotujočih podatkov, informacij in zgodb zmedeni, bolj kot smo frustrirani, bolj kot smo anksiozni, bolj smo dovzetni za to, da nam pobegnejo varovalni mehanizmi, ki nas varujejo pred poneumljanjem, in nas čustva, predsodki in strahovi odnesejo tja, kamor se z nekaj zdrave pameti in kritične presoje še malo nazaj ne bi pustili speljati.

Ne verjamete?

Kar nekaj ljudi poznam, ki vedo vse o tem, kaj vse učitelji počnejo narobe. Sicer sami niso stali pred razredom in o pedagogiki niso prebrali nič, so pa sami hodili v šolo in vedo o tem čisto vse. Prepričan sem, da ste jih že srečali tudi vi.

Kar nekaj ljudi poznam, ki so v zadnjih mesecih doktorirali iz epidemiologije. Epidemiologom sicer ne zaupajo, ampak o njihovi stroki vejo pa vse.

Kar nekaj ljudi poznam, ki so v zadnjih letih doktorirali iz medicine. Zdravnikom sicer ne zaupajo, ampak o njihovi stroki vejo pa vse.

Kar nekaj ljudi poznam, ki vedo, da vejo o psihologiji veliko več od psihologov. Sicer je nikoli niso resno brali in študirali, ampak oni že vedo, kako stvari stojijo.

Smešno je, kako smo občutljivi, ko drugi posegajo na naše področje: psihologi bentimo, ko se gredo drugi psihologijo; učitelji so zgroženi, ko njihovo delo z iztrebki obmetavajo ljudje, ki nikdar niso stali v učilnici; zdravniki zavijajo z očmi, ko jim pacienti razlagajo svoje samodijagnoze ... Potem gremo pa domov, sedemo pred splet in se v hipu prelevimo v priučene epidemiologe, samoimenovane strokovnjake za 5G, zdravilologe, dežurne tolmače prava ...

Tudi zato je dobro, da gredo 1. septembra vsi otroci in najstniki v šole. Ker je znanje eden od zadnjih branikov, ki lahko naše pra-pra-pravnike zaščiti pred tem, da bodo življenje preživel v družbi sebi enakih nevednežev in neumnežev. Ker je znanje edini pogoj, da si bosta zdrava pamet in kritično razmišljanje, ki se v zadnjem času vse bolj umikata v skrite špranje in iščeta zavetje pod klopmi, kdaj spet upala sesti za mizo in se vsaj enakovredno soočiti s kretenizmi vseh vrst.

Zakaj govorim o odnosih, odnosih in še enkrat odnosih?

Še nekaj je, zaradi česar je 1. september tako pomemben ... Šola je veliko več kot prostor širjenja znanja. Če smo v zadnjih desetletjih dopustili, da so nam jo omejeno slikali predvsem kot prostor, v katerem se mlade možgane zasipa z informacijami, je ravno čas epidemije opozoril, kako zelo prav smo imeli tisti, ki smo se ves ta čas trudili opozarjati, da človek ni samo bitje uma in razuma, pač pa ima tudi enako pomembno socialno, čustveno, telesno in duhovno plat, pri razvoju katerih lahko šola igra enako dragoceno vlogo.

Ene stvari nam lahko nadomesti računalnik. Enih pa ne bo mogel nikoli. Pogledi, dotiki, objemi, empatično poslušanje in še marsikaj, kar nas dela človeške, so tako nenadomestljivi in dragoceni, da jih ne more in ne sme nadomestiti nobena tehnologija.

Kakšna bo šola po koroni?

Nekatere spremembe nas prisilijo, da preprašamo stvari, ki so se nam še včeraj zdele samoumevne. Da se poglobimo vanje in razmišljamo o njih tako, kot morda nikoli prej, ker so bile tako rutinske in naravne, da se nam ni bilo treba spraševati o njih.

Epidemija nam je prinesla veliko zagat, težav, tudi slabe volje in stisk.

Bi bila pa velika škoda, če bi spregledali, da nam je prinesla tudi izjemno priložnost za razmislek o tem, kako lahko iz nje pridemo s še boljšo šolo.

Samo od nas je odvisno, ali bomo križem rok čakali in upali, da se čim prej vrnejo časi, ko je bilo vse skupaj veliko bolj samoumevno in nam je ta samo-

umevnost in stabilnost predstavljala cono udobja ter nam vlivala občutek varnosti, ali pa bomo bika zgrabili za roge in pogumno pogledali onkraj poti najmanjšega napora.

Priložnost je takšna, kot je v zadnjih letih ni imela še nobena generacija učiteljev in ravnateljev. Škoda bi jo bilo zapraviti.

Ampak za razmišljanje o priložnostih bo še kar dosti časa. Tudi za razmišljanje o tem, kaj od tega, kar smo preizkusili in se naučili v času epidemije, lahko ohranimo in vgradimo v šolsko delo tudi v prihodnje.

Zdaj pa je najbolj pomembno, da gredo v šole vsi šolarji in dijaki. In da vsak pri sebi prispevamo vse, kar je v naši moči, da tako tudi ostane. In da takrat, ko bo morda zaradi stvari, ki so onkraj našega vpliva, kakšen razred ali šola za nekaj časa moral delati na daljavo, naredimo čim več za čimprejšnji povratak v šolo. Ker bomo za to veliko bolje pripravljeni in usposobljeni, kot smo bili marca.

P.S.

Ob začetku tega šolskega leta težko najdem bolj primerne besede, kot so te:

Znanost, tehnika, umetnost, prosveta in vsi naštetih faktorji današnjega življenja hočejo doprinesiti čim večji delež k razvoju in izboljšanju razmer. Zdi se, da služi vse človeku, življenju, in da se današnja družba skoraj nima več časa zmeniti za posameznike, ki jih je prav to, vedno bolj in bolj razvijajoče se življenje, udarilo. Svet je prevzela borba za lastno dobro, ki žene ljudi, človeštvo, svet naprej, dalje, v neznano, da se človeku, ki vse to opazuje, zdi, da so ljudje izgubili srce, ljubezen in čut do sočloveka.

Lepe in tehtne besede. Pred več kot osemdesetimi leti jih je v nekem časopisu leta 1937 zapisal Ljudevit MUSEK, šolski upravitelj na Ptuj. Praded Ljudevit je žal umrl pred mojim rojstvom. A so njegove besede tako zelo sveže in aktualne še danes.

Če se je ob vsem, kar se je dogajalo v zadnjih mesecih tudi v šolskem prostoru, vsaj malo okrepilo spoznanje, kako zelo pomembno je srce, ljubezen in čut do sočloveka, potem korona ni prinesla samo slabega. Če smo se vsaj malo spomnili, da v središču šole niso učni načrti in pripomočki, pač pa ljudje, potem korona ni prinesla samo slabega.

Učni načrti se spreminjajo. Učni pripomočki se spreminjajo. Nekatere stvari pa vseskozi ostajajo enako pomembne. Tudi besede, ki jih je zapisal moj praded in bi jih zlahka razumel tudi kot primerno vodilo in kažipot v času, ko prevzemam vodenje Strokovnega sveta Republike Slovenije za splošno izobraževanje. Pravzaprav ... jih.